

# KARLSKRONA LASARETT OCH APOTEK

1860—1930

AV

SVEN-ÖJVIND SWAHN.



SÄRTRYCK UR KARLSKRONA STADS HISTORIA, DEL. III.

1:50

## LASARETT OCH APOTEK.

*Sjukhuset vid Bredgatan. — Lasarettsdirektionen övertager sjukvården. — Lasaretten på Vämö. — Överläkare och sysslomän. — Amiralitetsapoteket, apoteken Tre kronor och Pantern.*

**D**ET FÖRSTA LÄNSLASARETTET i Blekinge inrättades i Karlskrona år 1797 av Serafimerordensgillet, som i medio av 1790-talet av d:r Gersdorf inköpte dennes fastighet med tomtnummer 25 i 7:e kvarteret i Karlskrona. Fastigheten bestod av ett större stenhus med fasad mot Bredgatan och ett par trä- och korsvirkesbyggnader på gården. Stenhuset, som var byggt i två våningar, var naturligtvis ursprungligen avsett att bliva det egentliga sjukhuset, men då Serafimerordensgillet var i starkt behov av inkomster för sin verksamhets bedrivande, inrättades själva lasarettet i en gårdslänga, medan det större huset uthyrdes dels till privatbostäder och dels till staden, som i sin ordning upplät lokalen till festliga sammankomster.

Då lasarettet ej från början byggts till sjukhus, kom det aldrig att motsvara sitt egentliga ändamål, och därför återfinner man i läkarens årsberättelser ända sedan 1866 svåra klagomål över lokalernas olämplighet. Åtskilliga undersökningar och förslag i syfte att förbättra förhållandena genom nybyggnader gjordes också år från år. Sålunda tillsatte 1879 års landsting i Blekinge en kommitté för att undersöka "länets behov av förbättrade sjukvårdsanstalter och till 1880 års landsting inkomma med utlåtande i alla de ämnen, som kunna röra denna fråga". Resultatet av denna kommittés arbete blev ett förslag, att lasarettet borde utvidgas och ombyggas på den gamla tomten. Visserligen var denna plats belägen mitt inne i stadens bebyggda delar, vilket ej var så

lämpligt, men kommittén ansåg, att stadens "exceptionella läge på en ö" medförde flera fördelar för lasarettet. Landstinget beslöt också att snarast möjligt företaga ombyggnaden av lasarettet i Karlskrona, men då lasarettet i Karlshamn befann sig i ännu större nödläge, löstes frågan så, att början med lasarettbyggnadernas iordningställande skulle göras med lasarettet i Karlshamn. Den föreslagna reparationen och omändringen av lasarettet i Karlskrona uppsköts till år 1886, samtidigt som landstinget beslöt att en viss summa penningar årligen skulle avsättas till en byggnadsfond för lasarettet i Karlskrona.

Under denna väntetid började emellertid inom landstinget och lasarettsdirektionen den meningen göra sig gällande, att ett lämpligt och tidsenligt lasarett ej kunde erhållas genom ombyggnad och tillbyggnad av det gamla lasarettet, utan att ett nytt lasarett borde uppföras på en annan plats och med ett friare och sundare läge. På grund härav inkom lasarettsdirektionen till 1885 års landsting med förslag till ett nytt lasarett med plats för 93 sängar. Till nytt lasarettområde föreslogs den så kallade Oxbacken, belägen på södra spetsen av Vämö och begränsad i väster av infartsvägen och i öster av järnvägsbanken. Söderut avgränsades området av den lilla havsviken, som skilde Vämö från Pantarholmen, medan nordsidans gräns utgjordes av en höglänt skogbevuxen bergsbacke. Denna tomt hade förut ej varit bebyggd. En del av "Oxbacken" hade förr använts till oxmarknader, vilka höllos två gånger årligen.

Landstinget beslöt ett års väntetid med frågan, och samma blev förhållandet vid nästa års ting. Det sista uppskovet gällde dock ej lasarettets uppförande på den nya platsen, vilket redan beslutats, utan berodde på de anmärkningar, som gjorts av stadsingenjören H. J. Thedenius mot de byggnadsritningar, som lågo till grund för förslaget. För att få ett fullt tillfredsställande byggnadsförslag, uppdrog lasarettsdirektionen åt medicinalstyrelsens arkitekt, hovintendenten Kumlien, att omarbete de kritiserade ritningarna. För 1887 års landsting förelåg också från arkitekt Kumlien ett nytt förslag till lasarettbyggnad, upptagande 93 sängplatser och behövliga dagrum till de stora sjuksalarna. Kostnaderna för detta förslags realiserande belöpte sig till 183,343:80 kronor. Sedan landstinget beslutat antaga detta förslag, gick lasarettsdirektionen

raskt i författning om arbetets påbörjande. Till byggmästare antogs byggnadsfirman Svante Svensson i Karlshamn. Arbetet med lasarettets byggnad påbörjades våren 1888 och skulle enligt kontraktet vara avslutat den 1 september 1890. Under arbetets gång gick emellertid byggnadsfirman i konkurs, och på grund härav fördröjdes arbetet, så att lasarettet ej stod färdigt att tagas i bruk förrän den 31 juli 1891. Lasarettets förste läkare blev dåvarande medicine doktorn sedermera professorn vid Lunds universitet Jacques Borelius. Den gamla lasarettbyggnaden vid Bredgatan såldes i februari 1893 till Karlskrona stads kyrkoråd för att inredas till folkskola, vartill den ännu användes. Den korsvirkesbyggnad, vari 1897 de första sjuksalarna voro inrymda, ordnades då till bostadslägenheter. År 1929 utdömdes emellertid dessa såsom obeboeliga, och byggnaden nedrevs samma år.

Det dröjde dock ej många år förr än det visade sig, att även detta nya lasarett, som ansågs vara så stort tilltaget, befanns vara otillräckligt. Därtill kom att det visade flera påtagliga brister i anläggningen, vilka redan påpekades av Borelius i hans första årsberättelse år 1892, men som med åren blevo allt mera framträdande i samma mån som patientantalet ökades, och arbetet därigenom blev mera omfattande. Frikostigt anslog landstinget vid flera tillfällen medel till förändringar och tillbyggnader, avseende dels att öka antalet platser, dels att göra lasarettet mera tidsenligt. Sålunda beviljades år 1903 anslag till en mindre nybyggnad, inrymmande, utom bostäder åt sysslomannen och en del av personalen, en sjukavdelning om 18 sängar, huvudsakligen avsedd för barn. Samma år anslogos medel till utbyggnad av en stor glastäckt veranda åt öster för att ersätta de mot norr belägna, solfattiga dagrummen, samt 1905 till en elektrisk personhiss. Dessutom beviljades vid flera tillfällen anslag till större reparationer och förbättringar.

Platsbristen kvarstod emellertid alltjämt. Alltmera framträdde också, huru otidsenligt lasarettet var i många avseenden, och det blev sålunda tydligt, att det icke längre gick att undanskjuta frågan om en grundlig om- och tillbyggnad. År 1915 förelåg också ett förslag färdigt om till- och ombyggnad av lasarettet. Enligt detta skulle lasarettet utökas till att kunna rymma 194 sängplatser, fördelade på en medicinsk och en kirurgisk avdelning. Kostnadsberäkningen slutade på

en summa av 750,000 kr. Landstinget godkände emellertid ej förslaget utan tillsatte en kommitté med uppdrag att allsidigt utreda frågan om lasarettets tillbyggnad eller eventuellt uppförande av ett nytt lasarett på en annan plats. Denna kommittés förslag överlämnades sedan till lasarettsdirektionen med uppdrag åt denna att vidtaga de ändringar, som kunde finnas lämpliga, och att till 1918 års landsting framlägga förslaget i kompletterat skick.

Vid denna tid stod emellertid Karlskrona stad inför nödvändigheten att uppföra en ny folkskolebyggnad, och förslag framkom då, att staden borde övertaga de befintliga lasarettbyggnaderna, vilka syntes vara väl lämpade att omändras till skollokaler. Med anledning härav inledde lasarettsdirektionen underhandlingar med Karlskrona stad, vilka resulterade i, att staden förklarade sig villig att upplåta en tre har stor tomt till ett nytt lasarettbygge, beläget på Vämö omedelbart invid stadens gräns. Dessutom erbjöd sig staden att för en summa av 325,000 kr. övertaga de gamla lasarettbyggnaderna och med 175,000 kr. bidra till det nya lasarettets uppförande. Kostnaderna för det nya lasarettbygget beräknades till omkring 3,500,000 kr. Sedan det visat sig omöjligt att erhålla något antagligt entreprenadanbud, antog lasarettsdirektionen firman Fr. Andersson & C:o i Malmö som arbetsledare vid utförandet av själva byggnadsarbetet. Ritningarna till lasarettkomplexets samtliga byggnader hade utarbetats av stadsarkitekten i Malmö, Salomon Sörensen, vilken även av lasarettsdirektionen fick i uppdrag att vara överkontrollant för byggnadsarbetet. Arbetet påbörjades i januari 1919. Den 10 november 1922 invigdes det ståtliga lasarettet, och den 20 i samma månad skedde inflyttningen. Det nya lasarettet har fullt färdigt dragit en kostnad av 4,179,174 kr. Antalet sängplatser utgör för närvarande 164.

I årsberättelsen av år 1922 skriver dåvarande lasarettsläkaren Rudolf Lundmark beträffande planläggningen av det nya lasarettet, att denna skett med tanke på att möjligen i en framtid en utvidgning kunde bli nödvändig. Mottagnings-, bad-, köks- och tvättavdelningarna ha därför sådana utrymmen, att de räcka till, även om framdeles antalet platser skulle komma att avsevärt ökas. Även utrymmet i operations- och röntgenavdelningarna är beräknat med hänsyn härtill. En utvidgning i en

framtid låter sig lätteligen genomföras genom utbyggnad mot öster i direkt anslutning till operationsbyggnaden.

Vid länslasarettet i Karlskrona ha följande läkare tjänstgjort såsom överläkare: 1797—1836 L. A. Palander, 1836—39 A. L. Hvasser, 1840—65 C. A. Th. Westring, 1866—90 C. I. Th. Lundbergh, 1891—99 J. Borelius, 1900—27 R. Lundmark och från 1928 J. Widén.

Av dessa var Palander född år 1758 och död i Karlskrona 1840. Hvasser, som var född år 1803, var en yngre broder till den berömde professorn i praktisk medicin vid Upsala universitet Israel Hvasser. Han flyttade från Karlskrona till Kristinehamn, där han dog år 1850. Jacques Borelius, en släkting till filosofen J. J. Borelius, utnämndes till professor i kirurgi vid Lunds universitet 1899. Han var en flitig författare i praktiskt-kirurgiska ämnen och som utövande kirurg synnerligen framstående. Under hans ledning utvidgades och moderniserades Lunds lasarett. För sjuksköterskeutbildningen nedlade Borelius ett förtjänstfullt organisationsarbete som stiftare av Södra Sveriges sjuksköterskeförening. Han dog 1921.

Såsom sysslomän ha vid lasarettet tjänstgjort: 1797—1800 G. Poignant, 1800—30 J. E. Höijer, 1830—36 A. J. Netterström, 1836—49 J. Crona, 1850—68 D. C. Forssman, 1868—1900 G. Petersson, 1901—08 C. V. Johansson, 1908—30 O. Assarsson och från 1930 J. Karlsson.

\*

*Amiralitetsapoteket Göta Lejon* såldes år 1846 av dåvarande innehavaren, amiralitetsapotekaren Moses Söderström (Södöö) till sonen B. A. Söderström. Denne var född i Karlskrona år 1818 och antogs till elev på faderns apotek 1833 samt tog därstädes fem år senare farmacie studiosi-examen. Efter avlagd apotekarexamen konditionerade han ytterligare hos fadern, tills han inköpte apoteket och samma år erhöll privilegium på detsamma. Han sålde apoteket 1866, då han flyttade till sin egendom Västra Boråkra, där han dog år 1906. Söderströms efterträdare var J. J. Bolin, som var född i Ronneby. Redan 1872 sålde han emellertid Göta Lejon och bosatte sig på sin gård Silandsmåla i Vissefjärda. Han återvände dock snart till Karlskrona, där han anlade en vattenfabrik, en varmbadsinrättning och en kakelfabrik. Efter

några års drift gingo dock affärerna omkull, och apotekare Bolin måste återvända till sitt gamla yrke, och tjänstgjorde såsom apotekare först på Tre Kronor och sedan på Göta Lejon, till dess han 1887 erhöll privilegium på apoteket i Tjällmo, där han dog 1910. Under åren 1872—1917 innehades privilegiet på Göta Lejon av apotekaren A. T. Borgström. Sedan 1917 äges apoteket av dennes son, apotekaren Ivar Borgström.

Göta Lejon var till en början förlagt en trappa upp i apotekshuset och med uppgång från Ronnebygatan, men flyttades 1865 till undervåningen med ingång alltjämt från samma gata. Laboratoriet, som förut var beläget under apoteket, flyttades då till en särskild byggnad på gårdstomten, varjämte materialkammare och gräsvind inrymdes på samma byggnads vindsvåning. År 1883 iordningställdes en ny källare ovan jord, och samma år flyttades apoteket till sina nuvarande lokaler, vilka utvidgades år 1901.

Den stora branden 1887, som ödelade en stor del av Ronnebygatan, började i apotekets laboratorium. Året efter branden uppfördes det nuvarande laboratoriet, vilket 1910 genomgick en omfattande restaurering.

*Apoteket Tre Kronor* öppnades den 17 oktober 1831 i det så kallade Tornéerska huset i hörnet av Ronneby- och Borgmästaregatorna, där det allt fortfarande har sina lokaler. Apotekets förste innehavare var S. A. Smith, som köpte det av amiralitetsapotekaren Moses Söderström, vilken av K. M:t erhållit tillstånd att ”inrätta och till annan överlåta ett nytt apotek”. Smith var född i Strömstad och blev efter apotekare-examen förste provisor på amiralitetsapoteket Göta Lejon. Han var bror till författarinnan Emelie Flygare-Carlén. Redan år 1846 utarrenderade Smith apoteket till J. L. Kraak, och efter fem år sålde han det till densamme, varefter han bosatte sig på sin gård Agdatorp i Nättraby. Han dog år 1856.

För apoteket och apoteksgården fick apotekare Kraak betala 50,500 rdr. Kraak var född i Simrishamn år 1817 och tog där vid 17 års ålder farmacie studiosi-examen, varefter han praktiserade i Västerås, Ystad, Karlskrona och Kristianstad. Apotekareexamen avlade han i Stockholm 1844, och var under åren 1845—46 arrendator av apoteket Markattan i Stockholm. Vid inköpet av Tre Kronor skulle enligt kon-

traktet apoteksprivilegierna kvarbliva hos företrädaren till dess köpskillingen blivit till fulla gulden. Detta gjordes 1855, och samma år erhöll han även privilegiet. År 1871 övergick detta till P. E. R. Svanlund, vilken innehade det till år 1911, då G. W. Hollberg erhöll privilegiet. Sedan år 1919 innehaves detta av apotekaren G. R. Lagerstedt, vilken dock redan samma år utarrenderade apoteket. Nuvarande arrendator är apotekaren A. T. Johnson.

När Tre Kronor anlades, låg ingången till lokalerna vid Borgmästaregatan, och till närmaste granne hade apoteket den kända krogen "Rosells källare". År 1884 inreddes en del av de nuvarande apotekslokaler, och 1887 ombyggdes laboratoriet. Materialkammaren och grävinden voro belägna två trappor upp i samma hus som apoteket. I början av 1900-talet utvidgades lokalerna ytterligare, varjämte den gamla laboratoriebyggnaden fick lämna plats för ett av sten uppfört modernt laboratorium.

Såsom kuriosum kan nämnas att i apotekets visitationsprotokoll för år 1863 står antecknat, att det årets visitation förrättades på förordnande av befälhavande amiralen. Vid denna tid närvaro under dessa förrättningar icke blott vederbörande tjänsteläkare utan även flottans advokatfiskal, en kommandörkapten, stadens polismästare och fiskal samt därtill i allmänhet de flesta av flottans och stadens läkare.

*Apoteket Pantern.* Den 15 december 1904 framfördes till stadsfullmäktige från Sveriges farmaceutförening en framställning om inrättande av ett tredje apotek i staden. Sedan ärendet upptagits som motion av amiralitetspastor N. Hussénus, överlämnades det till hälsovårdsnämnden för yttrande. Enligt nämnden borde dock framställningen icke föranleda till någon åtgärd, och av samma mening var även beredningsutskottet, som också yttrade sig i frågan. Vid stadsfullmäktigesammanträdet den 18 oktober 1906 beslöts emellertid, att hos K. M:t hemställa om inrättandet av ett tredje apotek med lokal norr om inre Landbroarna. Sedan medicinalstyrelsen avgivit utlåtande den 29 juni 1908, föreskrev K. M:t den 17 juli 1908, att ett nytt självständigt apotek med personliga privilegier och med benämningen *Pantern* skulle inrättas från och med ingången av år 1910.

Apoteksprivilegiet tilldelades G. F. Horner, och apotekslokalerna in-



rymdes i fastigheten n:r 15 vid Landsväggsgatan. År 1918 övergick apoteket till F. E. Hafvenström, som dock redan samma år avgick med döden. Han efterträddes av P. M. J. Dahlström, som innehade privilegiet till år 1925, då han utbytte Pantern mot apoteket i Härnösand. Sedan 1925 är apotekaren H. F. Gustrin innehavare av Panterns privilegier. Apotekslokalerna äro numera flyttade till fastigheten n:r 7 vid Landsväggsgatan.

För närvarande visiteras apoteken varje år av förste provisiolläkaren, och ungefär vart femte år förrättas inspektion av en inspektor, utsedd av medicinalstyrelsen.

K. L. SVENSSONS EFTR: S  
BOKINDUSTRI-AKTIEBOLAG  
• KARLSKRONA 1930 •